

ไก่พื้นเมือง

ประเทศไทยมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองมาตั้งแต่อดีตกาล แต่เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังประมาณ 20 ปีที่แล้ว การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเรื่องของการใช้หลักวิชาการที่ก้าวหน้าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ นักส่งเสริมหรือนักวิชาการพยายามผลักดันความรู้ที่ได้รับจากต่างประเทศให้แก่เกษตรกร ความรู้ดังกล่าวเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาสายพันธุ์ การเลี้ยง การให้อาหาร การส่งเสริมได้มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร

นโยบายกรมปศุสัตว์

กรมปศุสัตว์สนับสนุนเกษตรกรและอุตสาหกรรมให้อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากไก่พื้นเมือง ทั้งระยะสั้นและระยะยาว บทบาทของกรมปศุสัตว์กับไก่พื้นเมืองปัจจุบันกรมปศุสัตว์มีฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้จำนวน 4 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ประดู่หางดำ เลี้ยงและวิจัยพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่ พันธุ์เหลืองหางขาว เลี้ยงและวิจัยพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ศรีสะเกษ , พันธุ์ไก่แดง เลี้ยงและวิจัยพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุราษฎร์ธานี , พันธุ์ไก่ซี เลี้ยงและวิจัยพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ท่าพระ ซึ่งมีกำลังการผลิตแต่ละแห่งประมาณ 25,000 ตัว/ปี รวมประมาณ 100,000 ตัว/ปี เนื่องจากไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ทำให้ลูกไก่ที่เกิดของแต่ละพันธุ์มีลักษณะภายนอกตรงตามพันธุ์ ไม่หลากหลายสีขน เช่น ลูกไก่ที่เกิดจากไก่พื้นเมืองของไทยทั่วไป นโยบายการอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองในระยะสั้นอีก 2-3 ปี จะทำให้ไก่พื้นเมืองทั้ง 4 สายพันธุ์ที่กรมปศุสัตว์พัฒนาให้มีลักษณะภายนอกนิ่งและมีมาตรฐานเพื่อให้เป็นไก่พันธุ์แท้ตามหลักสากลทั่วไป โดยจะมีการกระจายพันธุ์กลับไปสู่เกษตรกรในหมู่บ้าน ส่วนในระยะยาวจะมีการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์อื่นๆ ของไทย เช่น ไก่เขียว ไก่เทา ไก่สาของภาคเหนือ ฯลฯ การใช้ประโยชน์จากไก่พื้นเมือง กรมปศุสัตว์ได้ร่วมมือกับ สกว. ดำเนินงานโครงการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีการผลิตไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ ออกอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการโครงการสร้างกลุ่มเครือข่ายเลี้ยงไก่พื้นเมืองควบคู่กันไป โดยสนับสนุนให้เกษตรกรตั้งกลุ่ม ทั้งมีการให้ความรู้ด้านวิชาการ และเกษตรกรในกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไก่พื้นเมืองของกรมปศุสัตว์

การวิจัยและพัฒนา

การพัฒนาไก่พื้นเมืองได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังในสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยรัฐบาลได้บรรจุโครงการพัฒนาสัตว์ปีกสำหรับหมู่บ้านยากจนในชนบทไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) มีเป้าหมายที่จะลดอัตราการตาย เพิ่มอัตราการเจริญเติบโตและอัตราการไข่ของไก่พื้นเมือง โดยการใช้วัคซีนป้องกันโรคระบาดและหรือใช้ไก่พื้นเมืองผสมข้ามสายพันธุ์ต่างประเทศ และได้บรรจุโครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ปัญหาของโรคระบาดไก่พื้นเมืองที่สำคัญ อาทิ โรคนิวคาสเซิล โรคหลอดลมอักเสบติดต่อ และโรคอหิวาต์ เป็นสาเหตุให้ไก่ตายด้วยโรคระบาดในอัตราที่สูงมาก และทำให้สูญเสียไก่ในแต่ละ ปี นับเป็นจำนวนหลายสิบล้านตัว รัฐบาลมีเป้าหมายที่จะลดอัตราการตาย เพิ่มอัตราการเจริญเติบโตและอัตราการไข่ของไก่พื้นเมือง โดยการใช้วัคซีนป้องกันโรคระบาดและหรือใช้ไก่พื้นเมืองผสมข้ามสายพันธุ์ต่างประเทศ

ประเภทของไก่พื้นเมือง

สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองในประเทศ

Bernhard (1975) ได้กล่าวว่า ไก่ถูกจัดอยู่ในสัตว์ปีกจำพวกนก แต่เดิมนั้นเป็นไก่ป่า (Red Jungle fowl) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Callus domesticus* โดยมีนกเป็นต้นตระกูล นักสัตววิทยา ได้จัดจำแนกไก่ในอาณาจักรสัตว์ให้อยู่ใน

Order Galliformes

Suborder Galli

Family Phasianide

Subfamily Phasianinae

Tribe Phasianini

Genus Gallus

สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไทย ได้แก่ พันธุ์ไก่คู ไก่ตะเภา ไก่แจ้ (ไทย) ไก่กลายพันธุ์ และไก่ดำ ซึ่งสายพันธุ์ประเภทนี้ไม่มีการผสมและคัดเลือกพันธุ์อย่างเข้มงวดอย่างใด โดยมีการบรรยายลักษณะสายพันธุ์อย่างกว้าง ๆ ดังนี้ (อภิชัย 2534)

ไก่คู: เป็นไก่พันธุ์หนัก ตัวเมียมีขนสีดำปกคลุมทั้งตัว ตัวผู้มีลักษณะเป็นไก่ชน มีนิสัยชอบจิกตีหรือชน มีสีขนแตกต่างกันออกไป เช่น มีสีแดงสลับสีเขียว สีดำ สีเทา สีเหลืองออกขาว หางสีดำหรือสีลายอื่น ๆ ตำราการเลี้ยงไก่ชนทั่วไปกล่าวว่าเป็นต้นตระกูลของ “ไก่ชน”

ไก่ตะเภา : เป็นไก่ขนาดใหญ่ สีสวย สีสน้ำตาลออกเหลือง มีขนอ่อนนุ่มละเอียด มีขนที่หน้าแข้ง เนื้อนุ่มมีรสชาติอร่อย สันนิษฐานว่าเป็นไก่ที่มีถิ่นฐานกำเนิดจากประเทศจีน นำเข้ามาประเทศไทยในช่วงที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศไทยและประเทศจีน โดยการนำไก่อมากับเรือสำเภา จึงเรียกไก่พันธุ์นี้ว่า ไก่ตะเภา ปัจจุบันไก่ตะเภาสายพันธุ์แท้ ๆ เกือบไม่มีแล้ว เพราะปล่อยให้มีการผสมพันธุ์กับสายพันธุ์อื่น ๆ จนสายพันธุ์ปะปนกันไปหมด

ไก่กลายพันธุ์ : เป็นไก่ที่เกิดจากการผสมระหว่างไก่พื้นเมืองหลายชนิดด้วยกัน ในบางครั้งมีลักษณะแปลกไปจากไก่พื้นเมือง เช่น ไม่มีขนที่คอ (เรียกว่า ไก่คอล่อน) ไก่ชนกลับ (ลักษณะทางพันธุกรรมชนิดหนึ่ง) เป็นต้น

ไก่ดำ : มีรูปร่างคล้ายไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงกันโดยทั่วไป มีสีดำตลอดทั้งตัว เช่น ปาก แข้ง ขา ขน ฯลฯ เนื้อไก่ดำปัจจุบันเป็นที่นิยมบริโภค มีราคาแพง เพราะมีความเชื่อว่าการรับประทานเนื้อไก่ดำทำให้ร่างกายแข็งแรงและมีอายุยืน

ไก่ประตูหางดำ : ไก่ชนพันธุ์ประตูหางดำมีลักษณะเด่นๆ พอที่จะสังเกตได้ ดังนี้ ปาก เป็นสายพันธุ์ไก่ชนที่มีปากสีดำ อูมใหญ่ โดยปากจะคล้ายปากนกแก้ว ปากบนมีร่องน้ำทั้งสองข้าง ระหว่างร่องน้ำจะเป็นสันราง ตา ตาสีประตู หรือแดง อมม่วง หรือตาออกสีดำ หรือสีแดง หงอน หงอนหินไม่มีจักเลย สร้อยคอ สร้อยคอ สีประตูยาวประบ่า ปีกใหญ่ยาว สร้อยปีกสีเดียวกับสร้อยคอ สร้อยหลังสีประตูยาว ระยะยาวประกัน ขน ขนลำตัวขนปีกและหางสีดำ กะลวยหางดำ โคนขาใหญ่ หน้าอก หน้าอกกว้าง และยาวเนื้อเต็มแน่น ขาแข้ง เล็บและเดือย สีดำ เพศเมียสีเดียวกับเพศผู้แต่ไม่มีสร้อย ไก่ประตูหางดำ ที่สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง รับรองพันธุ์มี 4 ชนิด คือ

1. **ประดู่มะขาม** ถ้าสีแก่เรียกมะขามไหม้ ลักษณะขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหาง สีดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังสีประดู่แบบเม็ดมะขามแก่ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีน้ำตาลไหม้(แก่) ตาสีโพล ขนปิดหู สีประดู่

2. **ประดู่แสมดำมะขามไหม้** ลักษณะเหมือนประดู่มะขามทุกอย่าง ยกเว้น ปาก แข็ง เล็บ เดือย และ ตาสีดำ

3. **ประดู่แข่งเขียวตาลาย** ลักษณะเหมือนประดู่มะขาม ต่างกันตรงปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเขียวอมดำ ตาลายดำ

4. **ประดู่แดง** ลักษณะเหมือนประดู่อื่นทั่วไป ต่างกันตรงสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังสีออกแดง (น้ำตาลแดง) ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีน้ำตาล ตาสีแดง

มีไก่ประดู่หางดำอีกชนิดหนึ่ง ลักษณะประจำพันธุ์ไม่แน่นอน พื้นตัวสีดำ ขนหาง ขนปีกสีดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังสีประดู่เหมือนทั้ง 4 ตัวดังกล่าว แต่ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีไม่แน่นอน มีสีดำ สีเขียว สีน้ำตาล ปะปนกันอยู่ และตาก็สีไม่แน่นอน มีสีดำ สีสวย สีโพล สีแดงปะปนกันอยู่ ไก่พวกนี้ถือว่าเป็นผสมข้ามพันธุ์มาจากประดู่ทั้ง 4 ชนิด ลูกออกมาจึงผิดเพี้ยนไปจากพันธุ์เดิม ในวงการประกวด ไก่ประดู่หางดำ ทั่ว ๆ ไป ก็อนุโลมอยู่ในพวกไก่ประดู่หางดำแต่เลือดไม่ใช่เฉพาะพันธุ์

ไก่ประดู่หางขาว : เป็นไก่พันธุ์พื้นเมืองที่มีรูปร่างสูงโปร่ง ขนาดใหญ่ ขนลำตัวมีสีดำ มีขนสีขาวแซม ขนปีกสีดำแซมขนขาวปลายปีก ขนพื้นลำตัว และขนปีกปกคลุมด้วยสร้อยคอ สร้อยหลังและสร้อยปีกสีเหลืองหรือสีเหลืองอมแดง ขนหางเป็นพวงสีดำมีขนสีขาวแซม ปากและแข้งมีสีเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน หงอนถั่ว

ไก่แดง : มีรูปร่างสูง ทะมัดทะแมง ขนพื้นลำตัว หน้าคอ หน้าท้อง ขนใต้ปีก ขนสร้อยคอ สร้อยปีกแดง ขนหางมีสีดำหรือแดงมีขนสีขาวแซม ปากและแข้งสีเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน หงอนถั่ว

ไก่ซี : มีรูปร่างโปร่ง ขนลำตัว สร้อยคอ สร้อยหลังและขนหางมีสีขาว ปากและแข้งสีเหลืองและขาวอมเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีขาวนวล หงอนถั่ว

ไก่ลูกผสมพื้นเมือง : เป็นไก่ที่เกิดจากสายพ่อเป็นไก่พื้นเมืองสายแม่เป็นไก่กึ่งไขกึ่งเนื้อ ลูกที่ได้จะมีลักษณะภายนอกและสีขนคล้ายกับไก่พื้นเมือง ทำให้ขายได้ราคาสูงใกล้เคียงกับไก่พื้นเมือง นอกจากนี้ยังมีอัตราการเจริญเติบโตสูงกว่าไก่พื้นเมืองในช่วงอายุที่ 12 สัปดาห์ ไก่ลูกผสมจะมีน้ำหนักตัวสูงกว่าไก่พื้นเมืองเกือบ 30% โดยอายุที่ 12 และ 16 สัปดาห์ มีน้ำหนักตัวเท่ากับ 1,396 และ 1,786 กรัม ตามลำดับ

ไก่เขียวหางดำ : เป็นไก่พื้นเมืองของไทยมาแต่โบราณ พัฒนามาจากไก่บ้านพันธุ์ กะดังอุ หรือ ไก่กู มีมาพร้อมคนไทยโบราณ สืบได้ตั้งแต่ต้นสมัยสุโขทัย เป็นต้นมา ไก่เขียวหางดำ เป็นไก่พันธุ์หนึ่งมีชั้นเชิงดีมีลำหักลำโคนดี นิยมเลี้ยงแพร่หลายตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระยาพิชัยดาบหัก เลี้ยงไก่เขียวหางดำ ชื่อ ไก่พาลี

ไก่เขียวหางดำ ที่นิยมเป็นพันธุ์แท้จะเป็นไก่อุดรดิตถ์ ชลบุรี (พนัสนิคม) อุดรธานี และแถบภาคใต้หลายจังหวัด ไก่เขียวหางดำเป็นไก่ในประวัติศาสตร์ และในวรรณคดีไทย เรื่องพระรถเมรี หรือพระรถเสน หรือนางสิบสอง ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ พระยาพิชัยดาบหัก ไก่เขียวหางดำมีถิ่นกำเนิดทางภาคใต้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของไทย ไก่เขียวมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แถบภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี (พนัสนิคม) เรียก “เขียวพระรถ” ในภาคเหนือ จังหวัดอุดรดิตถ์ เรียก “เขียวพาลี” ส่วนภาคกลาง เรียก “เขียวพระยาพิชัยดาบหัก” และภาคใต้ เรียก “เขียวมรกต ” และยังมีชื่ออื่นๆ อีก เช่น เขียวไขก่า, เขียวพระอินทร์, เขียวนิลสาริกา ไก่พันธุ์เขียวหางดำ ปัจจุบันค่อนข้างหายาก กำลังอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป ประเภท ไก่เขียวหางดำ เป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักโดยเฉลี่ย เพศผู้หนัก 3.00 กิโลกรัมขึ้นไป เพศเมียประมาณ 2.00 กิโลกรัมขึ้นไป สีของเปลือกไข่ สีน้ำตาลนวล ลักษณะลูกไก่ หัว หน้าอก ปีกไขนอก สีขาวเล็กน้อยคล้ายประดู่หางดำ ปาก แข็ง สีเขียวอมดำ หรือน้ำตาลอมดำ

ไก่เทาดำ : เมื่อพิจารณาลักษณะโดยรวมของไก่เทาทองหรือไก่เทาดำพบว่าไก่เทาดำมีแนวโน้มความสูงและความยาวลำตัวมากกว่าไก่เทาทอง (Table 1) ลักษณะสีขนไก่เทาดำโดยทั่วไปจะมีสีเทาดำบริเวณสร้อยคอ และอาจมีขนสีดำแดง เหลือง ปะปนมาบ้าง ส่วนขนรองหลังพบสีประดู่มากกว่าสีเทา ขนรอบหางและขนหางหลักจะมีสีเทาและเทาดำเป็นส่วนใหญ่ สำหรับขนปีกจะพบสีดำมากกว่าสีเทา (Fig.1) หงอบพบ 4 ชนิดคือ หงอนแจ้ หงอนตุ้ม หงอนหิน และหงอนถั่ว (Table 2) นอกจากนี้พบว่าไก่เทาดำมีสีแข้งหลายชนิดคือ สีเหลือง สีเทาอมเหลือง สีดำ และสีขาวปนดำ (Table 3) ตุ่มหูมีสีแดงและนิ้วเท้า 4 นิ้วทุกตัว สอดคล้องกับ อภิชัย (2541) การสำรวจพบสีขนหลายสีนี้อาจเกิดจากการเลี้ยงไปแบบปะปนกันหลายพันธุ์ของเกษตรกร ทำให้ลักษณะของไก่เทาดำพันธุ์แท้เปลี่ยนแปลงไป และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับไก่เทาที่มีความขัดแย้งบางประการ เช่น บางตำรากล่าวว่าไก่เทาดำเป็นชนิดเดียวกับไก่เทาซี่ควาย ซึ่งการสำรวจที่ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจน และในการนี้ไม่พบไก่เทาขาวหรือไก่เทาเหลือง

ไก่เทาทอง : ลักษณะทั่ว ๆ ไปของไก่เทาทองที่สำรวจได้คือมีสีเหลืองบริเวณสร้อยคอและขนรองหลัง ขัดแย้งกับ อภิชัย (2541) ที่กล่าวว่าสีบริเวณดังกล่าวมีสีประดู่ปนดำ ซึ่ง ปรีชา (2542) เรียกไก่ที่มีลักษณะดังกล่าวว่าไก่เทาประดู่ ส่วนไก่เทาที่มีขนสร้อยคอเป็นสีเหลืองจะเรียกไก่เทาทอง ซึ่งงานวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับปรีชา (2542) สำหรับขนรอบหางและขนหางหลักจะมีสีคล้ายไก่เทาดำคือมีมีเทาและ สีเทาดำ (Fig.2) สอดคล้องกับ อภิชัย (2541) ส่วนหงอนพบ 2 ชนิดคือ หงอนหินและหงอนอู (Table 2) ส่วนสีแข่งพบว่าส่วนใหญ่มีสีเหลืองแตกต่างจากไก่เทาดำที่มีสีแข่งหลายสี (Table 3)

ไก่แดง : ลักษณะโดยทั่วไปของไก่พื้นบ้านพันธุ์แดงที่สำรวจได้จะมีสีขนเป็นสีแดงบริเวณสร้อยคอ (Fig.3) และขนรองหลัง ขนส่วนอื่น ๆ เช่น ขนปีก ขนรอบหาง ขนหางหลัก และขนท้องและอกมีสีดำ เป็นส่วนใหญ่ (Table 3) การที่ไก่พื้นบ้านพันธุ์ไก่แดงนี้มีลักษณะสอดคล้องกันส่วนใหญ่เชื่อว่าน่าจะมาจาก ผู้เลี้ยงมีการอนุรักษ์หรือมีการคัดเลือกและพัฒนาพันธุ์ โดยไม่นำไปผสมพันธุ์กับไก่พื้นบ้านพันธุ์อื่น จึงทำให้ ลักษณะของไก่แดงที่สำรวจได้มีลักษณะที่เด่นชัดกว่าไก่พื้นบ้านพันธุ์อื่น หรือเนื่องจากเหตุผลอื่นทางด้าน พันธุกรรม

ไก่ทองแดง : ไก่ทองแดง (Fig.4) ที่สำรวจได้ครั้งนี้มีลักษณะส่วนใหญ่คล้ายไก่แดง คือมีขนสีแดงและ สีดำเป็นสีหลัก ขนบริเวณสร้อยคอและขนรองหลังพบสีแดงมากกว่าสีทองแดงที่พบเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ ของไก่ ทองแดงที่สำรวจพบ ส่วนขนรอบหาง ขนหางหลัก และขนปีกพบว่ามีสีดำแดง ต่างจากไก่แดง ที่เป็นสีแดงล้วน นอกจากนี้ยังพบว่าสีขนบริเวณท้องและอกเป็นสีดำแดง ขณะที่ไก่แดงมีสีดำล้วน ส่วนหงอน ที่พบเป็นหงอนหินและหงอนอู (Table 2) สีแข่งเป็นสีออกแดง (Table 3) ปัจจุบันไม่ค่อยพบเห็นหรือหาไก่ ทองแดงได้ยาก คาดว่าถ้าไม่มีการศึกษาค้นคว้าเพื่อรักษาและพัฒนาสายพันธุ์อย่างแท้จริงแล้วอาจเกิดการ สูญพันธุ์ได้

กลุ่มพันธุ์ ไก่ต่าง : ความหลากหลายของไก่ต่างที่พบในการ สำรวจมี 3 ชนิดคือ ไก่ต่าง ไก่ต่างน้ำดอกไม้ และไก่ต่างดอกหมาก ลักษณะทั่วไปจะพบสีขนส่วนใหญ่เป็นสีขาวสลับสีดำในขนเส้นเดียวกัน พบบริเวณสร้อยคอ ขนรองหลัง มีขนหลักเป็นสีขาว ส่วนสีขนตาม ลำตัวเป็นสีขาวสลับดำเป็นส่วนใหญ่ ความแตกต่างของไก่ต่าง ไก่ต่าง น้ำดอกไม้ และไก่ต่างดอกหมาก คือไก่ต่างน้ำดอกไม้จะมีสีสร้อยคอและขนรองหลัง หลายสี เช่นสีขาวแดง สีน้ำตาล หรือสีขาวล้วน ส่วนไก่ต่างจะมีสีขาว สลับดำ และไก่ต่างดอกหมากจะมีขนสร้อยคอและหรือสร้อยหลังเป็นสี ดอกหมาก ขนบริเวณลำตัวเป็นลายขาวสลับดำ

ไก่ต่าง : ลักษณะทั่วๆไปที่พบคือ สีขนสร้อยคอ ขนรองหลัง และขนปีกมีสีขาวสลับดำ (Fig.5) มากกว่า จะเป็นสีขาวล้วน ๆ หงอนพบเป็นหงอนจ๊ก หรือหงอนแจ้ หงอนอู และหงอนหิน ตุ่มหูมีสีแดง สีแข่งพบทั้ง สีขาว สีดำ สีขาวเหลือง สีขาว และสีเหลือง (Table 3) ไก่ต่างที่สำรวจได้นี้มีลักษณะและสีขนเหมือนไก่ลาย ข้าวตอก ซึ่งตามตำราไก่ชนถือว่าไก่ลายข้าวตอกเป็นसानพันธุ์แท้ ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าไก่ต่างลายขาวดำนี้ อาจจะเป็นไก่ชนิดเดียวกับไก่ลายข้าวตอก แต่มีการเรียกชื่อแตกต่างกันตามความนิยมในท้องถิ่น

ไก่ต่างน้ำดอกไม้ : ลักษณะทั่วไปที่สำรวจพบคือ สีขนสร้อยคอและสีขนรองหลังเป็นสีขาวแดง สีนํ้าตาล หรือสีขาวล้วน (Fig.6) ซึ่งแตกต่างจากไก่ต่างที่มีสีขาวสลับดำ ส่วนลักษณะอื่น ๆ ส่วนใหญ่คล้ายไก่ต่าง สีแข้งมีสีดำและสีเหลือง หงอน ที่พบส่วนใหญ่เป็นหงอนจ๊ก และหงอนหิน (Table 2) ลักษณะไก่ต่างน้ำดอกไม้ จะมีส่วนคล้ายไก่ลาย หรือไก่ต่าง 3 สี หรือ ไก่เบญจรงค์ในบางพื้นที่ ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชนิดเดียวกันแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามท้องถิ่น

ไก่ต่างดอกหมาก : ผู้เลี้ยงเรียกว่า “ไก่ต่างดอกหมาก” เนื่องจากขนบริเวณสร้อยคอมีสีเหลืองขาว แต่ขนบริเวณลำตัวมีสีขาวปนดำคล้ายไก่ต่าง ซึ่ง อภิชัย (2541) บรรยายว่าไก่ต่างหรือต่างน้ำดอกไม้ไม่มีสีขนสร้อยคอเป็นสีเหลืองขาว และหงอนเป็นหงอนหิน สีแข้งเป็นสีเหลือง ซึ่งจากการบรรยายนี้พบว่าใกล้เคียงกับลักษณะของไก่ต่างดอกหมากในการสำรวจนี้ ดังนั้น น่าจะเป็นข้อสังเกตว่าความเข้าใจของนักวิชาการเกี่ยวกับไก่ต่างไม่สอดคล้องกับลักษณะของไก่ต่างตามภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นแยกไก่ต่างไก่ต่างน้ำดอกไม้ และไก่ดอกหมากเป็นคนละชนิดกันซึ่งแยกตามความแตกต่างของสีขน แต่อาจเป็นไปได้ว่าไก่ต่างดอกหมากนี้เป็นลูกไก่ที่ไม่หลงเหล่าเกิดจากการผสมข้ามระหว่างไก่ดอกหมากและไก่ต่าง

ระบบการผลิตไก่พื้นเมืองของเกษตรกร พ่อแม่พันธุ์ไก่ของเกษตรกรนั้นมีการปล่อยให้ผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ ทาอาหารกินเองตามธรรมชาติ การป้องกันและควบคุมโรคไก่ฟุ้งพาธธรรมชาติเป็นหลัก ไก่ตัวที่มีลักษณะเด่นบางส่วน เช่น ตัวโต ถูกนำมาเป็นอาหารหรือนำไปขาย บางส่วนได้นำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ ส่วนที่เหลือถูกนำไปเป็นอาหารหรือนำไปขาย ด้วยเหตุนี้เองทำให้สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองมีขนาดของตัวที่เล็กลงเรื่อย ๆ พร้อมกันนั้นการผสมพันธุ์แบบเลือดชิดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของไก่พื้นเมือง มีผลต่อการทำให้สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองลดขนาดลงด้วย

ไก่พื้นเมืองมีการเลี้ยงทั่วไปตามหมู่บ้าน ไก่พื้นเมืองเหล่านี้ถูกเลี้ยงไว้แบบปล่อยหากินเอง คู้ยเขี่ยอาหารตามธรรมชาติ จึงเป็นไก่ชนิดเดียวที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ตั้งแต่เกิด ลูกไก่เดินตามแม่ ออกหาอาหารเอง ไก่พื้นเมืองได้ปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมจึงเป็นสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงกันแทบทุกครัวเรือน โดยเฉพาะในชนบท ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองจากอดีตเป็นระบบการเลี้ยงที่พึ่งพาธรรมชาติไม่ได้ใช้วิทยาการสมัยใหม่ เป็นระบบการลงทุนที่ต่ำแต่มีความยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

การจัดการ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

อาหารและการให้อาหาร

อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง คือปลายข้าว ข้าวสาร ข้าวเปลือก และการปล่อยให้ไก่หาอาหารกินเองตามธรรมชาติ โดยทั่วไปรูปแบบการให้อาหารคือ การหว่านตามพื้นดินหรือลานบ้านเป็นการให้อาหารแบบรวมโดยมีไก่ทุกรุ่น เข้ามาคุ่นเขี่ยแย่งกันกินอาหาร หากต้องการให้ลูกไก่ได้รับอาหารเพียงพอ จะแยกลูกไก่กับแม่ไก่ออกจากฝูง นำไปเลี้ยงในสุ่ม ผู้เลี้ยงโปรยอาหารลงในสุ่มให้ไก่กิน (สุมาลี , 2532; ภัทรพงษ์ , 2547)

1. วัตถุดิบอาหารที่ใช้เลี้ยงและสูตรอาหารไก่พื้นเมือง

อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีอยู่หลายชนิด แต่ที่นิยมใช้กัน

อย่างแพร่หลาย คือ ข้าวเปลือก ปลาย ข้าว และรำ ซึ่งเป็นอาหารที่มีอยู่ในท้องถื่นนอกจากนี้ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอาจใช้ข้าวโพด ใบกระถินบดให้ละเอียด คากถั่วเหลือง และปลาป่น ฯลฯ โดยหลักการแล้ว ไก่พื้นเมืองต้องการอาหารที่ดีมีคุณภาพที่มีรื่องทั้งไขมัน คาร์โบไฮเดรต โปรตีน แร่ธาตุ และวิตามิน ซึ่งมีพร้อมในอาหารสำเร็จรูป แต่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบทจะเป็นการเลี้ยงเพื่อรับประทานในครัวเรือน โดยปล่อยให้ไก่พื้นเมืองหาอาหารกินเอง

ตามธรรมชาติ จะมีการให้อาหารเสริมบ้าง เช่น ปลายข้าวหรือข้าวเปลือกโปรย

ให้กินก่อนไก่พื้นเมืองเข้าโรงเรือน แต่สำหรับผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ต้องการให้

ไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตเร็ว ขยายได้ราคาดี ควรให้อาหารที่มีคุณค่าครบถ้วนตามที่ไก่พื้นเมืองต้องการ อาจใช้หัวอาหารผสมกับปลายข้าวและรำในอัตราส่วน 1 : 2 : 2 (หัวอาหาร 1 ส่วน ปลายข้าว 2 ส่วน รำ 2 ส่วน) หรืออาจใช้สูตรอาหาร ต่อไปนี้

สูตรอาหารที่ใช้เลี้ยงลูกไก่พื้นเมือง

แรกเกิด จนถึงอายุ 2 เดือน สูตรอาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอายุ 2 เดือนขึ้นไป

1. หัวอาหารอัดเม็ดสำหรับไก่ระยะแรก 8 กิโลกรัม
2. รำรวม 8 กิโลกรัม
3. ปลายข้าว 10 กิโลกรัม 1. รำรวม 38 กิโลกรัม
2. ปลายข้าว 60 กิโลกรัม
3. เปลือกหอยป่น 2 กิโลกรัม

2. การฟักไข่ไก่พื้นเมือง

ปกติแล้วแม่ไก่พื้นเมืองจะเริ่มให้ไข่ เมื่ออายุประมาณ 6-8 เดือน จะไข่เป็นชุด โดยเฉลี่ยแล้วประมาณปีละ 4 ชุด ชุดละ 8-12 ฟอง แม่ไก่พื้นเมืองเมื่อไข่หมดชุดแล้วจะเริ่มฟักไข่ก่อนที่แม่ไก่พื้นเมืองจะฟักไข่ ควรฆ่าไรและเหาเสียก่อน โดยจับแม่ไก่พื้นเมืองจุ่มน้ำยาฆ่าไรและเหา เพื่อป้องกันไม่ให้รบกวนในยามฟักไข่ การฟักไข่นั้นแม่ไก่พื้นเมืองจะกกไข่ตลอดคือ และออกหาอาหารกินในตอนเช้า ตอนกลางวันแม่ไก่พื้นเมืองจะขึ้นกกไข่วันละ 2 ชั่วโมง แล้วออกจากรังไปหากินอาหารสลับกันอยู่อย่างนี้ เมื่อแม่ไก่พื้นเมืองกกไข่ได้ประมาณ 5-7 วัน ควรเอาไข่มาส่องดูเชื้อ โดยใช้กระดาษแข็งม้วนเป็นรูปกระบอก เอาไข่ไก่พื้นเมืองมาขีดที่ปลายท่อด้านหนึ่ง แล้วยกขึ้นส่องดูกับแสงแดดหรือส่องกับหลอดไฟนีออนก็ได้ ไข่ที่มีเชื้อจะเห็นเป็นจุดสีดำ

อยู่ข้างในและมีเส้นเลือดสีแดงกระจายออกไป ส่วนไข่ที่ไม่มีเชื้อจะใสมองไม่เห็นเส้นเลือด ต้องคัดออกและนำไปเป็นอาหารได้ (โดยการต้ม) การคัดไข่ที่ไม่มีเชื้อออกจะเป็นการช่วยให้แม่ไก่พื้นเมืองฟักไข่ที่มีเชื้อได้ดีขึ้น และได้ลูกไก่พื้นเมืองมากขึ้น การส่องไข่เมื่อแม่ไก่พื้นเมืองฟักไข่ได้ 5-7 วันแล้ว ถ้าเป็นไข่ที่ควรส่องเมื่อฟักไข่ได้ 14 และ 18 วันอีกครั้ง เพื่อคัดไข่เชื้อตายหลังจากฟักการส่องครั้งแรกออกมา ในการฟักไข่นั้น แม่ไก่พื้นเมืองจะใช้เวลาฟักไข่นอกเป็นตัวประมาณ 21 วัน เมื่อลูกไก่พื้นเมืองฟักออกหมดแล้ว ควรเอาวัสดุที่รองรับไข่รวมทั้งเปลือกไข่เผาทิ้งเสีย และทำความสะอาดรังไข่ไว้สำหรับให้แม่ไก่พื้นเมืองไข่อีกต่อไป

3. การเลี้ยงและการดูแลลูกไก่พื้นเมือง

เมื่อลูกไก่พื้นเมืองออกจากไข่หมดแล้ว ควรให้แม่ไก่พื้นเมืองเลี้ยงลูกเอง โดยย้ายแม่ไก่พื้นเมืองและลูกไก่พื้นเมืองลงมาขังในสุมหรือในกรงในระยะนี้ควรมีอาหารสำหรับใส่รำ ปลายข้าวหรือเศษข้าวสุก ให้ลูกไก่พื้นเมืองกินและมีถ้วยหรืออ่างน้ำดื่ม ๆ ใส่ในสะอาดให้กินตลอดเวลา เมื่อลูกไก่พื้นเมืองอายุประมาณ 2 สัปดาห์ ลูกไก่พื้นเมืองแข็งแรงดีแล้ว จึงเปิดสุมหรือกรงให้ลูกไก่พื้นเมืองไปหากินกับแม่ไก่พื้นเมืองได้โดยธรรมชาติแม่ไก่พื้นเมืองจะเลี้ยงลูกประมาณ 2 สัปดาห์ หลังจากนั้นให้แยกลูกไก่พื้นเมืองออกจากแม่ไก่พื้นเมือง โดยนำไปเลี้ยงในกรงหรือแยกเลี้ยงต่างหาก เพื่อให้แม่ไก่พื้นเมืองฟักตัวเตรียมไข่ในรังต่อไปลูกไก่พื้นเมืองอายุ 2 สัปดาห์ที่แยกออกจากแม่ไก่พื้นเมืองใหม่ ๆ ยังหาอาหารไม่เก่งและยังป้องกันตัวเองไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องเลี้ยงต่างหากในกรงเพื่อให้แข็งแรงปราศเปรี๊ยะ และเมื่อมีอายุได้ 1 -2 เดือนจึงปล่อยให้เลี้ยงตามธรรมชาติในระยะนี้ลูกไก่พื้นเมืองจะมีการตายมากที่สุดผู้ที่เลี้ยงควรเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดในเรื่องน้ำอาหาร และการป้องกันโรค

4. การเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้กินไข่

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้กินไข่ มีการจัดการง่าย ๆ แต่ผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองต้องเอาใจใส่พอสมควร เริ่มจากแม่ไก่พื้นเมืองเริ่มไข่ ให้ผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองต้องเอาใจใส่พอสมควร เริ่มจากแม่ไก่พื้นเมืองเริ่มไข่ ให้ผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองสังเกตว่าถ้าแม่ไก่พื้นเมืองไข่มาก แม่ไก่พื้นเมืองจะชอบไข่ในตอนเช้า พอรุ่งเช้าขึ้นก็จะไข่อีก 1 ฟอง ให้ผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเก็บไข่ฟองเก่าออก และให้เก็บทุก ๆ วันที่แม่ไก่พื้นเมืองไข่ โดยให้เหลืออยู่ในรังเพียงฟองเดียว แม่ไก่พื้นเมืองก็จะไข่ไปเรื่อย ๆ ถ้าผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองสังเกตเห็นว่าแม่ไก่พื้นเมืองจะเริ่มฟักไข่กล่าวคือจะกินอาหารน้อยลงเพื่อบังคับตัวเองไม่ให้ไข่ต่อไป จะต้องรีบแยกแม่ไก่พื้นเมืองมาขังไว้ต่างหาก ซึ่งผู้ที่เลี้ยงไก่ควรมีที่ไว้สำหรับขังแม่ไก่พื้นเมืองไม่ให้ฟักไข่ได้ หลังจากนั้น หาอาหารที่มีโปรตีน เช่น รำ ปลายข้าว และปลายป่น หรือถ้าหาอาหารไก่ไข่ให้กินได้จะดีมาก แล้วเอาแม่ไก่พื้นเมืองตัวผู้เข้าไปขังรวมไว้ด้วยประมาณ 4-5 วัน แม่ไก่พื้นเมืองจะเริ่มให้ไข่อีก ซึ่งผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบนี้จะได้ไข่ไก่พื้นเมืองตลอดเวลา และเป็นวิธีการเลี้ยงเพื่อกินไข่โดยเฉพาะ แต่ถ้าเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยที่ผู้เลี้ยงลืมปล่อยให้แม่ไก่พื้นเมืองเริ่มฟักไข่ไปได้ประมาณ 2-3 วัน แล้วจึงแยกแม่ไก่พื้นเมืองออก จะต้องเสียเวลาประมาณ 1-2 อาทิตย์ แม่ไก่พื้นเมืองจึงจะเริ่มไข่ใหม่

โรค และการป้องกันโรค

ปกติโรคระบาดในไก่จะเกิดอยู่ 2 ช่วง คือช่วงแรกระหว่างเดือน มีนาคม - พฤษภาคม โรคมีความรุนแรงมาก และช่วงที่สองเกิดในช่วงเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน โรคระบาดไก่ในช่วงหลังมักมีความรุนแรงน้อยกว่าในช่วงแรก โรคไก่ที่เกิดขึ้นประจำท้องถิ่นคือ โรคห่า หรือที่เรียกกันว่า “ไกตายห่า” ผู้เลี้ยงถือเป็นโรคระบาดตามช่วงฤดูกาล โดยโรคห่าระบาดในช่วง “ปลายหน้าฝน” (ประมาณเดือนตุลาคม) ซึ่งเป็นการสังเกตมาตั้งแต่ในอดีตของผู้เลี้ยง (สุมาลี, 2532)

จากปัญหาโรคระบาดดังกล่าวส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายต่างพยายามหาทางแก้ไขปัญหานี้ และได้มีการกำหนดแผนในการพัฒนาและปรับปรุงการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 แต่ผลการดำเนินงานเท่าที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังปรากฏในรายงานของ กรมประมงสงเคราะห์ (กนก ผลารักษ์, 2528) จากการศึกษาการใช้วัคซีนในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกร โดยพิมพ์พร เทวาคูดี และคณะ (2532) พบว่า สภาพการเลี้ยงไก่ของเกษตรกรไม่เอื้ออำนวยให้การใช้วัคซีน ได้ผลดีเท่าที่ควร และยังมีคามยุ่งยากในการซื้อวัคซีนอีกด้วย นอกจากนี้ วิญญู จรรย์พันธ์และสำเร็จ จันทรสุวรรณ (2525) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการเผยแพร่การใช้วัคซีนป้องกันโรคให้สัตว์ปีก สรุปว่า เกษตรกรส่วนใหญ่สนใจที่จะไปดูการสาธิตการใช้วัคซีนและเห็นว่า การใช้วัคซีนมีประโยชน์ต่อการ ป้องกันโรค แต่มีเกษตรกรน้อยรายที่ใช้วัคซีนป้องกันโรคสัตว์ปีกภายหลังจากดูการสาธิตแล้ว โดยมีเหตุผล ต่างกันดังนี้คือ 1) สัตว์ปีกที่เลี้ยงไว้มีจำนวนน้อยไม่คุ้มค่ากับการไปซื้อวัคซีนมาใช้ 2) การหาซื้อวัคซีนยุ่งยาก และต้องเสียเวลา 3) วัคซีนไม่ได้ผล และ 4) วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือนจึงปล่อยให้ เป็นไปตามธรรมชาติ สำหรับเงื่อนไขที่จะกำหนดการใช้วัคซีนอย่างสม่ำเสมอของเกษตรกรมีดังนี้คือ 1) การมี จำนวนสัตว์ปีกมาก 2) เจ้าหน้าที่มาบริการทำวัคซีนให้ ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจมากกว่าทำเอง 3) การใช้ วัคซีนแล้วได้ผล 4) การได้รับวัคซีนแจกฟรี และ 5) การมีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถแบ่งเงินมาซื้อวัคซีน

สรุป เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับการใช้วัคซีน ด้วยสาเหตุหลายด้าน เช่นความยุ่งยากในการใช้ กิจกรรมอื่นในครัวเรือนสำคัญกว่าการเข้าถึงแหล่งวัคซีน

คุณภาพเนื้อไก่ของไก่พื้นเมืองและไก่พื้นเมืองลูกผสม

หากเปรียบเทียบคุณภาพเนื้อของเนื้อไก่พื้นเมืองและไก่พื้นเมืองลูกผสมกับไก่เนื้อ คุณภาพเนื้อไก่ พื้นเมืองและไก่พื้นเมืองลูกผสมดีกว่าไก่เนื้อในแง่รสชาติและสุขภาพของผู้บริโภค เนื่องจากเนื้อมีความเหนียว นุ่ม เปรี้ยวโปรตีนและสัดส่วนระหว่างกรดไขมันไม่อิ่มตัวต่อกรดไขมันอิ่มตัวในเนื้อสูงแต่มีคอเลสเตอรอล ต่ำกว่า ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพของผู้บริโภค (เกรียงไกร โชประการ, 2551)

การอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองโดยเกษตรกรรายย่อย เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงไก่ ต่อครัวเรือนมากขึ้น และเป็นผู้ได้ประโยชน์จากไก่โดยตรง ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับเราจะหาวิธีการแบ่งปัน ผลประโยชน์ เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมได้อย่างไร วิธีหนึ่งที่ได้ผล ก็คือการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางไก่พื้นเมืองขึ้นทุกอำเภอหรือทุกตำบล ๆ ละ 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนพันธุ์ คัดพันธุ์ ทดสอบพันธุ์ เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารทั้งทางด้าน วิชาการและข้อมูลด้านการตลาด ตลอดจนเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการนำผลผลิต จากการผลิตอนุรักษ์ไก่ไปใช้ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรผู้อนุรักษ์และพัฒนาโดยตรง คาดว่า ในแต่ละปีจะมีไก่พื้นเมืองออกมาสู่ตลาดมากกว่าปีละ 60 ล้านตัว เป็นมูลค่าประมาณ 5,000 ล้านบาท และ จะเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เนื่องจากว่าไก่พื้นเมืองถ้าหากมีการควบคุมจำนวนไก่เล็ก ไก่ใหญ่ ไก่สาวในแต่ละฟาร์ม หรือครอบครัวของเกษตรกรรายย่อยให้เหมาะสมแล้ว มีการจับขาย หรือบริโภคในครัวเรือน จะทำให้ เกษตรกรได้ประโยชน์สูงสุด คือ แม้จะมีพ่อแม่ไก่จำนวนคงที่ แต่ถ้าจับขายหรือกินตัวที่โตเต็มที่แต่ไม่ใช่ แก่เต็มที่ จะทำให้ลูกไก่รุ่นถัดมาและลูกไก่เล็กสามารถเติบโตขึ้นมาทดแทน เนื่องจากมีอาหารสมดุล กับปริมาณไก่ ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรจะไม่ลงทุนซื้ออาหารที่เลี้ยงไก่เนื้อ หรือไก่ไข่ แต่จะให้เป็นเวลาอาจจะเข้า หรือเย็น นอกนั้นก็หากินเองตามธรรมชาติ เช่น ผัก หญ้า เมล็ดธัญพืชต่าง ๆ แมลง ซึ่งก็จะถูกกำจัดด้วยพื้นที่ รอบบริเวณบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนประชากรไก่ต่อครอบครัวต่อเดือนจะเป็นสัดส่วนโดยตรงกับ จำนวนไก่ที่ขาย กินหรือตาย

การวิจัยและพัฒนาส่วนหนึ่งเน้นไปทางอุตสาหกรรม เป็นการนำพันธุ์ไก่พื้นเมืองแท้ไปผสมกับไก่พันธุ์อื่น ๆ เพื่อเป็นลูกผสมพื้นเมืองโตเร็ว รสชาติดี เช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง แต่ผลิตได้ปริมาณมากเชิงอุตสาหกรรมด้วยต้นทุนที่ต่ำ เหมาะที่จะเลี้ยงเป็นอุตสาหกรรม เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคและต่างประเทศ

สนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสมาคมชมรม เพื่อประสานงานการอนุรักษ์และพัฒนาเผยแพร่ข่าวสาร ตลอดจนจดทะเบียนและรับรองพันธุ์ให้เกษตรกรผู้ซึ่งพัฒนาไก่ของตนเองได้

ความสำคัญของไก่พื้นเมืองกับครัวเรือน

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในครัวเรือนมุ่งเน้นการบริโภคเป็นหลัก (กนก ผลารักษ์ และคณะ, 2528 ; โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528) การที่เกษตรกรมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเนื่องจากประโยชน์ 5 ประการ คือ 1) เป็นแหล่งอาหารโปรตีนของชาวบ้านในชนบทที่มีราคาถูก หาง่าย สะดวกที่สุด 2) เป็นรายได้เสริมแบบกระแสรายวันของครอบครัวเกษตรกร 3) เนื้อของไก่พื้นเมืองรสชาติดี เนื้อแน่นและไขมันน้อย ทำให้ไก่พื้นเมืองมีราคาสูงกว่าไก่กระທ 4) ไม่ต้องใช้เทคนิคสูง และมีราคาแพง และ 5) สอดคล้องกับระบบการเกษตรแบบผสมผสาน หรือแบบไร่นาสวนผสม (กรมวิชาการเกษตร, 2536) นอกจากนี้ที่กล่าวแล้ว ไก่พื้นเมืองมีจุดเด่นกว่าไก่พันธุ์อื่น จึงทำให้เกษตรกรนิยมเลี้ยง คือความสามารถปรับตัวในสภาพชนบทได้ดี หากินเก่ง ใช้อาหารคุณภาพต่ำได้ดี มีความต้านทานความเครียดจากความร้อน (heat stress) มีความต้านทานต่อโรคระบาดที่สำคัญคือ โรคฝีดาษไก่ อหิวาต์ไก่และนิวคาสเซิล อีกทั้งลักษณะเด่นประการหนึ่งของแม่ไก่พื้นเมืองที่มีพฤติกรรมการเป็นแม่ (maternal behavior) ซึ่งลักษณะพฤติกรรมนี้ ได้แก่ การสร้างรัง การวางไข่ การฟักไข่ รวมถึงการดูแลและพาลูกไก่หากิน (เกรียงไกร โชติประการ และคณะ, 2543)

การบริโภคไก่ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรมีน้อย การบริโภคไก่เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในโอกาสพิเศษเท่านั้น เช่น มีแขกมาเยือน เลี้ยงแรงงานที่มาช่วยดำนาหรือเกี่ยวข้าว (ลงแขก หรือแรงงานทำนา) เป็นต้น แต่ในปัจจุบันการบริโภคไก่ในชีวิตประจำวันมีมากขึ้น แต่มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่มีสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีการบริโภคไก่เฉลี่ย 6 ตัวต่อครัวเรือนต่อเดือน แต่ชุมชนที่คงมีสังคมแบบดั้งเดิมมีการบริโภคไก่ในชีวิตประจำวันเฉลี่ย 1 ตัวต่อครัวเรือนต่อเดือน

การเลี้ยงไก่ในครัวเรือนอาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่เติมเต็มให้การดำรงชีวิตของครอบครัวในชนบทได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารและช่วยค่าใช้จ่ายที่เร่งด่วนในครัวเรือน ในส่วนที่รายรับปกติไม่เพียงพอจ่ายเมื่อจำเป็นต้องใช้เงินสด ไก่หนึ่งตัวนำมาเป็นอาหารจะใช้เป็นอาหารได้อย่างน้อยสองมื้อ และเมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้าน สามารถใช้ไก่เป็นอาหารเลี้ยงแขกได้

ในส่วนของความสัมพันธ์ของไก่พื้นเมืองกับชุมชน เห็นได้อย่างชัดเจนในงานบุญประเพณี เกษตรกรใช้ไก่ทำเป็นอาหารมาร่วมงานบุญประเพณีหรือประกอบพิธีกรรมของชุมชน นอกจากนี้ไก่พื้นเมืองยังเกี่ยวข้องในกิจกรรมการเกษตร โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เกษตรกรจะมีภาระค่าใช้จ่ายสูงมากหากไม่มีไก่ ตัวอย่างเช่น การทำนาไม่ว่าจะเป็นดำนาหรือเกี่ยวข้าว ต้องใช้ไก่ประกอบอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงาน ทำให้ลดภาระการใช้ที่เป็นเงินสด (อุษา กลิ่นหอม และคณะ, 2548)

วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ส่วนใหญ่เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก รองมาเป็นการเลี้ยงเพื่อจำหน่าย เลี้ยงไว้ดูเล่นหรือเป็นเพื่อน และเลี้ยงไว้ประกอบวิถีชีวิต/บุญประเพณี

สถานที่เลี้ยงไก่

สถานที่ที่ใช้ในการเลี้ยงไก่ของทุกพื้นที่ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่ที่บ้านของตนเอง และมีการนำไปเลี้ยงในพื้นที่นา ที่เหลือใช้เลี้ยงไก่ทั้งที่บ้านและที่นาของตนเอง

โรงเรือน และสถานที่ตั้ง

ในส่วนของโรงเรือนนั้น สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่มีเล้า หรือโรงเรือน เกษตรกรกลุ่มนี้จะปล่อยให้ไก่พื้นเมืองนอนบนต้นไม้ ให้นอนใต้ถุนฉางข้าว และอีกกลุ่มคือ มีโรงเรือน หรือเล้าให้ไก่นอน สถานที่สร้างเล้าไก่ของเกษตรกรนั้นสามารถแยกออกเป็น 4 คือ

1. ใต้ถุนบ้าน ในอดีตมีลักษณะนี้จำนวนมาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนลดลง สาเหตุคือ มีแมลงไต่ขึ้นไปบนบ้านเรือนรบกวนผู้อยู่อาศัย และรูปแบบบ้านเรือนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างปูพื้นเป็นที่อยู่อาศัยด้วย จึงทำให้เล้าแบบนี้ลดลง
2. ใต้ถุนฉางข้าว
3. มีเล้าแยกออกจากตัวบ้าน และใต้ฉางข้าว

แหล่งสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

ไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรนำมาเลี้ยงส่วนใหญ่ได้พันธุ์มาจากบรรพบุรุษ (พ่อ แม่) และญาติพี่น้องในชุมชน และเพื่อนบ้าน บางส่วนซื้อมาจากพ่อค้าและมีส่วนน้อยที่ได้รับจากหน่วยงานราชการ สำหรับพันธุ์ไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่มีสายพันธุ์ ดังนี้

- พันธุ์ประดู่หางดำ
- พันธุ์เหลืองหางขาว
 - สายพันธุ์พม่า
 - ลูกผสมสายพันธุ์ต่าง ๆ

ผู้เพาะพันธุ์เอ๊กชน

ที่	ฟาร์ม / ชุม	เจ้าของ / ผจก.	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	ศูนย์อนุรักษ์ไก่ป่า พิษณุโลก	ภิเชก บุรณเขตต์	อ.เมืองพิษณุโลก	01-8863272
2	ประทุมฟาร์ม	ประทุม คงคำ	อ.เมือง จ.พิษณุโลก	055-311385
3	ชุมไก่ชนเพชรกลาโหม	ร.อ. วสันต์ จันทร์เชื้อ และ ทีมงาน	41/1 หมู่ 5 ตง บ้านกร่าง อ.เมือง จ.พิษณุโลก	089-7056312
4	ชุมสิงห์สองแคว	นายประจวบ ทับปะนา นนท์	หลังสถานีรถไฟบางกระทุ่ม หรือติดต่อผ่านทางเทศบาลตำบล บางกระทุ่ม	08-5907-5539 0-5539-1100

